

skladala s tisto iz specifikacije, ki je obvezni del vsakega prevzema. Po uspešno opravljenem testnem prevzemu je dovoljeno opraviti dejanski prevzem, pri tem pa ponovno testirajo skladnost vseh zapisov z dokumentacijo. Priprave in izvedba prevzemov lahko tako trajajo tudi več mesecev. Največ dela imajo strokovnjaki s področja informatike pri ustvarjalcih, ki morajo zagotoviti skladnost zapisov z dokumentacijo.

V vseh treh državah pa ostajajo odprti problemi pri starejših, hierarhično organiziranih ESUD s pomanjkljivo dokumentacijo, pa tudi ESUD, ki imajo implementirane rešitve GIS, CAD in podobne.

Pomembno je opozoriti tudi na sicer globalni problem reševanja časovne omejenosti elektronskih podpisov. Tako na Norveškem kot na Danskem je prevzemanje zaradi e-podpisovanja kriptiranih dokumentov mogoče zgolj kot izjema. Pri tem mora ustvarjalec skleniti z arhivom posebno pogodbo in mu tudi izročiti algoritme, s katerimi je mogoče izvesti dekripcijo.

Čeprav arhivsko gradivo v e-obliki formalno prevzemajo po 25–30 letih od njegovega nastanka (skupaj z gradivom na papirju), pa je tako na Norveškem kot na Danskem uveljavljena praksa, da gradivo prej, vsakih 5 do največ 8 let, prevzemajo kot depozit. Dolžina intervala je odvisna od hitrosti zamenjave generacij programske opreme, posebno če bi ta zahtevala migracijo zapisov v sodobnejše formate. Status depozita pomeni, da ostaja pri ustvarjalcu lastništvo, kakor tudi obveznost zagotavljanja pravne veljave in dostopnosti. Arhiv hrani deponirano kopijo nedostopno za uporabo in skrbi le za tehnično ohranitev. V kolikor ni sprememb pri ustvarjalcu, se status depozita ob času, določenem za prevzem, samodejno spremeni v status prevzetega gradiva. Na Švedskem prevzemajo kopije arhivskega gradiva, zapisanega v e-obliki, prav tako po petih letih.

Posebna pozornost pa je v skandinavskih arhivih namenjena zagotavljanju istovetnosti zapisov. Podobno kot so pred stoletji zato hranili več kopij, to počno tudi danes. Vsak zapis hranijo v vsaj dveh kopijah in nihče nima možnosti dostopa do več kot ene. Navadno hranijo kopije tudi na različnih nosilcih. Sistemi varovanja v delih arhivskih stavb, v katerih obdelujejo in hranijo arhivske kopije, so na ravni bančnih trezorjev. Posebno natančen sistem nadzora kakovosti medijev in zapisov arhivskih kopij je bil delegaciji slovenskih arhivov predstavljen v Danskem državnem arhivu. Kot enega od nosilcev zapisov uporabljajo CD-R. Za shranjevanje arhivskih zapisov kupujejo le CD-R najvišjega razreda in pri priznanih dobaviteljih. Kljub temu preverjajo kakovost vzorčnih primerov vsake serije. To se je pokazalo kot nujen ukrep, saj so bile večkrat odkrite napake. Vsak CD-R dobi podatek o seriji izdelave, kar omogoča ponovno ob poznejšem odkritju napak pri posamezni seriji. Po zapisovanju s posebno programsko opremo preverijo kakovost zapisa. Zapis na CD-R je potrebno na novo zapisati vsakih pet let.

Zaradi aktualnosti vprašanja uporabe storitev zasebnih ponudnikov v slovenski javni upravi je de-

legacija v vseh treh državah skušala izvedeti kaj več o skandinavskih izkušnjah. Na Švedskem sta zasebni in javni sektor pri izvajanju storitev povsem ločena. Izjema so zasebna podjetja, ki oddajajo skladiščne prostore za arhivsko gradivo na klasičnih nosilcih (papirju), podobno je to najpogostejša uporaba zasebnih storitev tudi v drugih dveh državah. Tako je na Danskem uporaba storitev zasebnega sektorja sicer mogoča, je pa zelo redka. Zasebni sektor pa je izključen iz področja dostopa in varovanja osebnih podatkov, za to je pristojna izključno javna uprava. Na Norveškem je uporaba storitev zasebnega sektorja dovoljena, ko je potreben dostop do varovanih podatkov, pa veljajo za zaposlene iz zasebnega sektorja enaka pravila kot za javne uslužbence, tudi varnostno preverjanje.

Obisk slovenskih arhivistov v treh skandinavskih arhivih je bil tudi plod sodelovanja Arhiva Republike Slovenije v DLM Forumu. Obisk in njegova okvirna vsebina sta bila namreč dogovorjena na sestanku foruma jeseni 2004 v Haagu, hkrati s povabilom nekaterim tujim strokovnjakom na posvetovanje Radenci 2005. Izmenjava izkušenj naj bi tako pripomogla k lažji in boljši pravni ureditvi dolgodobne hrambe in arhiviranja e-zapisov, ki se začneja s pripravo Zakona o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (ZVDAGA), za tem pa tudi z njim povezanih podzakonskih aktov.

Jože Škofljanec, Vesna Gotovina, Miroslav Novak

XV. Mednarodni arhivski raziskovalni tabor Čikečka vas, Dolenci, Števanovci, Verica-Ritkarovci, Andovci od 27. junija do 2. julija 2005

Zadnji teden v mesecu juniju je v občinski dvorani občine Šalovci potekala slavnostna otvoritev že XV. Mednarodnega arhivskega raziskovalnega tabora, katerega sta letos organizirala Pokrajinski arhiv Maribor in Arhiv Železne županije iz Szombathelya. Soorganizatorji tabora so bili še Občina Šalovci, Občina Moravske Toplice, Zavod za kulturo madžarske narodnosti in Arhiv županije Zala iz Zalaegerszega.

Na svečani otvoritvi so spregovorili predstavniki vseh treh arhivov: Polde Mikec Avberšek, namestnik direktorice Pokrajinskega arhiva Maribor nam je zaželel predvsem uspešno delo na terenu, Miklós Melega, namestnik direktorja Arhiva Železne županije, je poudarjal znanstveno vrednost in rezultate tabora, Csaba Káli, namestnik direktorja Arhiva županije Zala, pa se je obrnil predvsem na devet mladih raziskovalcev iz Slovenije in Madžarske ter jih pozval, da se naj ob tem, ko gradivo na terenu zbirajo, veliko pogovarjajo predvsem s starejšim prebivalstvom, saj bodo le-ti pripovedovali tudi zgodbe iz svoje preteklosti, preko katerih bodo lahko spoznali usodo in zgodovino malega človeka, na podlagi katerih zgado-

vinarji pišejo "veliko" svetovno zgodovino. Udeležence tabora so pozdravili tudi predstavniki obeh madžarskih županij, in sicer István Kutszegi iz Železne županije in Károly Sütő iz Županije Zala, László Göncz iz Zavoda za kulturo madžarske narodnosti ter oba župana, Aleksander Abraham iz Šalovcev in Franc Cipot iz Moravskih Toplic. Gospoda Abrahama je razveselilo dejstvo, da bo letos tabor potekal v naselju njegove občine (v Dolencih), saj je očitno tudi tako majhen kraj zanimiv za raziskovalce. Župan Moravskih Toplic pa je vse udeležence tabora in mentorje razveselil z vstopnicami v zdravilišče Terme 3000 v Moravskih Toplicah. Predajo kart je pospremil z besedami, da ime kraja Toplice ne bodo zvenele samo v naših ušesih, ampak da jih bomo dejansko tudi občutili. Po otvoritvi smo prisluhnili tudi zboru OŠ Šalovci ter solistu, ki je zapel prekmursko pesem Zrejšo je žito ter se nasmejali njihovemu skeču o družini, ki je na svojem domu ustanovila turistično kmetijo in sprejela prve goste iz Ljubljane.

Mentorji Ivan Fras in Gordana Šoavegeš Lipovšek iz Maribora, Zoltán Boros iz Szombathelya in Zoltán Paksy iz Zalaegerszega ter dvanajst dijakov smo se po kosilu odpravili v Čikečko vas. Ker je tabor tukaj potekal že drugič, prvič leta 2000, smo bili v velikih dvomih, če bo naše raziskovanje obrodilo sadove. Spomnili pa smo se besed Csabe Kálíja, namestnika direktorja Arhiva županije Zala, ki je ob otvoritvi poudaril, da nas naj v času tabora spremlja rek *Kdor išče, ta najde*. Imel je prav, kajti pozno popoldan, ko smo se vračali, smo imeli polno arhivsko škatlo raznovrstnega gradiva.

Raziskovanje v majhni vasi smo končali že po dobrih dveh urah in kar verjeti nismo mogli, ko smo pod vročim soncem zagledali konec vasi. Vzrok za to tiči v velikem številu praznih hiš. Mlajši se po končani srednji šoli ali fakulteti ne vrnejo nazaj, v vasi so ostali le starejši prebivalci. Celotna vas premore npr. le dve novogradnji in najmanj deset starih hiš, ki so prazne in naprodaj. Ker nas je ujela še nevihta, smo si streho nad glavo poiskali pri družini Rauch, ki se je sem preselila iz osrčja Slovenije.

Arhivske dokumente smo dobili pri sedmih hišah. Največ je bilo črno-belih fotografij, molitvenikov, zanimivo je bilo obrtno dovoljenje za mesarskega pomočnika iz leta 1930, spominski list za odslužen vojaški rok na začetku 20. stoletja ter dnevnik, v katerem so vodili vplačila posameznikov za evangeličansko cerkev od konca 19. stoletja do tridesetih let 20. stoletja.

Zgodovino Čikečke vasi pa smo podrobneje spoznali tudi ob predavanju novinarke in lokalne zgodovinarke Elle Pivár, ki je predstavila naselje od prve omembe pa vse do danes. Seznanili smo se predvsem s problemi, s katerimi se Čikečka vas srečuje in ki lahko v bližnji prihodnosti predstavljajo nevarnost, da bo vas resnično izumrla.

Drugi in tretji dan tabora smo preživeli v Dolencih, slovenski vasi na skrajnem severu Goriškega. Na poti do tja smo se ustavili še v Frimovem gozdu pri Frimovem vodnjaku, katerega je leta 1850 dala izkopati

grofovsko družina Frim in ki je dolga leta služil kot edini vir pitne vode. Vodnjak je pred kratkim obnovila družba Helios iz Domžal. Heliosov sklad za ohranjanje čistih slovenskih voda sta leta 1998 ustanovila poslovni sistem Helios in Ministrstvo za okolje in prostor in od takrat je bilo očiščenih sedemnajst kraških jam in brezen ter obnovljenih triintrideset vaških in krajevnih vodnjakov.

V Dolencih smo kar dvakrat obiskali tudi župnika, g. Vilija Hribernika iz okolice Celja, kateremu so Dolenci že 27 let njegov drugi dom. Sprva nam je predstavil župnijo in cerkev sv. Nikolaja, katera se omenja že leta 1331, nato pa nam je pokazal tudi matične knjige od srede 18. stoletja dalje. Predvsem dijaki, ki so prihajali iz Madžarske, po narodnosti pa so Slovenci, doma iz nekaj kilometrov oddaljenih vasi, so z zanimanjem brskali po knjigah in iskali svoje prednike.

Arhivsko gradivo smo v Dolencih dobili pri devetih družinah, kar je glede na velikost obeh vasic bistveno manj kot v Čikečki vasi. V Dolencih je bilo pridobljenih največ fotografij in nekaj knjig – romanov in molitvenikov, pisanih v prekmurščini z madžarskim pravopisom. Izpostaviti velja dve zanimivi fotografiji, ki se neposredno ne nanašata na Dolence, vendar predstavljata neko posebnost med zbranimi fotografijami. Prva je fotografija, ki je nastala v Ženavljah leta 1934, ko sta sredi vasi z balonom pristala dva Belgijca. Na fotografiji je v ozadju viden balon, v ospredju pa oba balonarja in vaščane, ki so ju obdali. Le predstavljamo si lahko, kakšen dogodek in čudež je bil to za ljudi, katerih vsakdanje življenje je bilo vezano le na zemljo in njeno obdelovanje. V spomin na 18. avgust 1934 kraj Ženavlje praznuje svoj praznik. Druga fotografija prikazuje gradnjo Bogojinske cerkve in njenega stolpa, med letoma 1925 in 1927, na njej pa se vidi tudi župnik Ivan Baša. Staro cerkev so na njegovo pobudo preoblikovali po načrtih Jožeta Plečnika. Po pregledovanju publikacije o Bogojinski cerkvi smo ugotovili, na "naša" fotografija v njej ni objavljena, saj je avtorji publikacije morda sploh niso poznali.

Kar prijalo je, ko smo se po dveh dneh raziskovanja potopili v "Panonsko morje" Term 3000 v Moravskih Toplicah. Sprostili smo se in si malo odpočili, da smo naslednji dan lahko nadaljevali z raziskovanjem.

Tretji dan popoldan smo se odpravili na Madžarsko, in sicer v slovensko Porabje, v naselja Verica-Ritkarovci, Andovci in Števanovci. Med madžarskimi udeleženci so bili kar štirje porabski Slovenci, ki pa jim je bilo nerodno govoriti slovensko. Doma s starši govorijo v narečju ali pa madžarsko, v šoli pa imajo samo uro ali dve slovenskega jezika na teden. Tekoče slovensko govorijo le tisti, ki slovenski jezik uporabljajo vsakodnevno v službi ali v šoli in na fakulteti ter seveda starejši ljudje, katerim je slovenska beseda bolj domača.

Prav razveselili smo se, ko smo slišali pristno porabščino. Nekatere zgodbe, ki so jih ljudje pripovedovali, so bile prav grozljive. Tako smo lahko slišali

o prepovedi uporabe slovenskega jezika po 2. svetovni vojni, ko so na ulicah le šepetali po slovensko, tudi v bližino meje je bilo prepovedano hoditi. Veliko so jih izselili na skrajni vzhod Madžarske na Hortobágy zaradi tega, ker naj bi bili kulaki, v resnici so bili zavedni Slovenci, ki niso bili povšeči kakšnemu domačinu. Obiskali smo tudi več pokopališč, na katerih tudi stari nagrobniki pričajo o čisto slovenskem etničnem prostoru.

Do leta 1919 je ta del Madžarske skupaj z Goričkim predstavljal zaključen del tako zemljepisno, jezikovno, kulturno in narodnostno. Po sklenitvi Trianonske mirovne pogodbe je Goričko pripadlo Jugoslaviji, Porabje pa je ostalo priključeno k Madžarski. Tako so se gospodarstvo, politika in kultura prej sorodnih pokrajin razvijali popolnoma ločeno skoraj celo stoletje. Hitra asimilacija slovenskega prebivalstva je predvsem posledica izgube narodne samobitnosti zaradi politične in geografske osamljenosti, pomanjkanja stalne povezave z matičnim narodom in prenehanje bogoslužja v slovenskem jeziku. Zaskrbnjujoče je tudi dejstvo, da nekateri svojo pripadnost k slovenskemu narodu ne priznavajo in se imajo za Vende, saj je tukaj živeče Slovence madžarski tisk dolga leta v to prepričevalo. Pravijo, da slovenski in vendski jezik nimata čisto nič skupnega in da gre pravzaprav za dva različna jezika. Tudi sicer je bilo zelo malo takšnih, ki so se imeli za Slovence, prej za Madžare, katerih materin jezik je slovenski. Za identiteto porabskih Slovencev danes skrbijo predvsem Zveza Slovencev na Madžarskem, Državna slovenska samouprava v Monoštru, kulturno-informacijsko središče Slovenski dom in Slovenski konzulat v Monoštru. Porabske Slovence, njihovo kulturo in probleme nam je podrobneje predstavila tudi etnologinja Marija Kozar Mukič, ki je letos prejela tudi Štrekljevo nagrado. Nagrado vsako leto za znanstvene dosežke na področju etnologije podeljujeta Občina Komen in Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti.

Udeleženci XV. mednarodnega arhivskega raziskovalnega tabora.

Njeno predstavitev smo si lahko podrobno ogledali tudi v Muzeju Pavla Agostona v Monoštru.

Tudi tukaj najdenega gradiva ni bilo ogromno. Iz prejšnjih let smo namreč imeli izkušnje, da so se na madžarski strani našli tudi dokumenti iz 18. stoletja. Letos je tudi tukaj bilo največ fotografij in molitvenikov v porabščini.

Sklepna razstava je že od lanskega leta le ena – skupna. Letos smo jo pripravili v Števanovskih v avli hotela Apát v soboto, 2. julija. Gradivo smo predstavili v štirih sklopih, in sicer gospodarstvo, iz življenja družin, društveno življenje in periodika. Vsak arhiv je imel na razpolago po eno pano, v katerem smo predstavili najzanimivejše dokumente in fotografije. Prvi pano je bil skupen, v njem pa so bile fotografije, ki so prikazale delo udeležencev na MART-u. Razstava je bila en teden na ogled na madžarski strani, avgusta pa se bo preselila še na slovensko stran, v občino Moravske Toplice ali Šalovci.

Gradivo, ki smo ga zbrali v Čikečki vasi in Dolencih obsega dve arhivski škatli. V veliki meri je gradivo potrebno po razstavi vrniti. Ugotovili smo, da lastniki dokumentov zadnja leta gradivo raje posodijo le za razstavo, ne želijo pa ga dati v trajno last arhivu. Ker pa včasih gre za izjemne dokumente in fotografije, pomembne za lokalno zgodovino, se ljudje ob vrnitvi dokumentov po razstavi včasih le odločijo, da jih bodo darovali arhivu. Vse te arhivalije bodo še pred vrnitvijo lastnikom natančno popisane in fotografirane, fond Mednarodni arhivski raziskovalni tabor pa bo bogatejši vsaj za eno arhivsko škatlo.

Tabor je bil letos prvič bil organiziran po novih smernicah. Prva velika sprememba je čas tabora. Preteklih štirinajst let je potekal zadnji teden avgusta, kar je predstavljalo problem pri udeležencih, saj so se zaradi bližajočega šolskega leta in konca poletja vrstile najrazličnejše prireditve, katerih so se mladi želeli udeležiti. Letos pa je tabor potekal takoj po zaključku šolskega leta, pred taborom pa smo izvedli tudi srečanje z mentorji in udeleženci, kjer so mentorji predstavili delo na taboru. Velika sprememba je tudi končna razstava zbranega gradiva, ki je od lanskega leta naprej skupna in potujoča. Gradivo je vedno predstavljeno tako v Sloveniji kot na Madžarskem, kje prej, je odvisno od tega, kateri arhiv skrbi za panoje in vitrine. Tako arhivi, ki organiziramo tabor, pridemo pri organizaciji postavitve panojev na vrsto šele vsako tretje leto, kar je glede tehnične izvedbe tabora veliko lažje izvedljivo. Arhivisti smo bili mnenja, da je tabor več kot izpolnil pričakovanja in da so nove smernice dale tudi nov, svež veter samemu taboru, kar v prvi vrsti pomeni, da so arhivi in dijaki z organizacijo tabora bolj zadovoljni.

Gordana Šoevegeš Lipovšek